ra 778'de (1376) Kahire'ye gitti ve oraya yerleşti. Nûreddin el-Celâvî el-Mağribî'ye fıkıhta ve diğer ilimlerde yirmi yıl öğrencilik yaptı. Hocası hastalanınca onun tavsiyesi üzerine İzzeddin İbn Cemâa'nın derslerine devam etti. Fıkıh ve usûl-i fıkıh başta olmak üzere birçok konuda İbn Haldûn'dan faydalandı. İbnü'l-Hâim, Nûreddin ed-Demîrî, Zeyneddin el-Irâkī ve zamanın diğer birçok âliminden kelâm, felsefe, mantık, nahiv, belâgat, tıp, astronomi, aritmetik, cebir, geometri gibi değişik alanlarda ders okudu.

Uzun süre geçim sıkıntısı çeken Bisâtî öğretim hayatına Şeyhûniyye Medresesi'nde Mâlikî fıkhı okutarak başladı (805/1402-1403). Daha sonra Sâhibiye, Cemâleddin ve Berkūkıyye medreselerinde müderrislik yaptı. Nâsıriyye Türbesi (hankah) şeyhi oldu. Bir süre kadı nâibliği de yapan Bisâtî, 823'te (1420) Cemâleddin el-Akfehsî'nin ölümü üzerine Mısır Mâlikî başkadılığına getirildi ve ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. Onun bu görevde bulunduğu dönemde İbn Hacer Şâfiî, Aynî de Hanefî kadısı idi. Bisâtî 833 (1430) yılında hacca gitti. Bir sene kadar Mekke civarında ikamet edip ders okuttu. Sadece Mâlikî mezhebinden değil diğer mezheplerden de çok sayıda kişi ondan ders aldı. Bunlar arasında Kemâleddin İbnü'l-Hümâm, Ebü'l-Kāsım en-Nüveyrî, Seâlibî, Celâleddin el-Mahallî, Muhammed b. İbrâhim b. Ferhun, Sehâvî ve Şümünnî gibi âlimler sayılabilir.

13 Ramazan 842'de (27 Şubat 1439) bir cuma gecesi vefat eden ve cenaze namazı İbn Hacer tarafından kıldırılan Bisâtî hocası İzzeddin İbn Cemâa'nın yanına defnedildi.

Eserleri. Bisâtî'nin nüshaları bilinen tek eseri *Şifâʾü'l-ġalîl ʿalâ kelâmi'ş-Şeyh Ḫalîl* olup Mâlikî fakihi Halîl b. İshak el-Cündî'nin *el-Muḫtaṣar* adlı eserine yapılan bir şerhtir. Müellif bu şerhi tamamlayamamış, son bölümü Ebü'l-Kāsım en-Nüveyrî tarafından yazılmıştır (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 102). Bisâtî'nin kaynaklarda adları geçen diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Tavżîḥu'l-maʿḳūl ve taḥrîrü'l-menḳūl, Ḥâşiye ʿalâ Şerḥi'l-Mevâḳıf, Nüket ʿale't-Ṭavâliʿ, Ḥâşiye ʿale'l-Muṭavvel, Ḥâşiye ʿalâ Şerḥi Meṭâliʿi'l-envâr.*

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *eḍ-Ḍavʾü'l-lâmiʿ*, VII, 5-8; a.mlf., *eẕ-Ẕeyl ʿalâ Refʿi'l-iṣr*, Kahire 1966, s. 220-239; Süyûtî, *Buġyetü'l-vuʿât*, I, 32, 33; a.mlf., *Ḥüsnü'l-muḥâḍara*, I, 462; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylü'l-ibtihâc* (*ed-Dîbâcü'l-müẕheb* içinde), Kahire 1329-30, s. 300-303; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 1475; II, 1117, 1256, 1327, 1628, 1716, 1717, 1751, 1758, 1893; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât*, VII, 245, 246; Şevkânî, *el-Bedrü'ṭ-ṭâliʿ*, II, 112, 113; *Îżâḥu'l-meknûn*, I, 339, 557; II, 441; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 241; Brockelmann, *GAL*, II, 102; *Suppl.*, II, 97; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, VI, 228; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, VIII, 291.

M. Esad Kılıçer

Bİʿ SET

(البعثة)

Genel olarak peygamberlikle görevlendirme, özel olarak da Hz. Muhammed'in peygamberlikle görevlendirilmesi anlamına gelen bir terim.

"Göndermek, yöneltmek; yaratmak" gibi mânalara gelen biʿset Kur'an'da "peygamberlikle görevlendirmek" (el-Bakara 2/129, 213), "ilham etmek" (el-Mâide 5/31), "ölüleri diriltmek" (el-Bakara 2/56, 259), "uykudan uyandırmak" (el-En'âm 6/60; el-Kehf 18/12), "musallat kılmak" (el-İsrâ 17/5) gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır. Kelâm terimi olarak Allah'ın, kullarından dilediğini nübüvvet ve risâletle görevlendirmesi demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de daha çok **resul***ün biʿsetinden bahsedildiği için (bk. M. Fuad Abdülbâkī, s. 124) olacak ki Ebü'l-Bekā biʿsetin **nebî***lere değil resullere mahsus olduğunu belirtir (*el-Külliyyât*, s. 99). Ancak bazı âyetlerde nebîlerin de biʿsetinden söz edilmesi (meselâ bk. el-Bakara 2/213), bu terimin resulün yanında nebîye de şâmil olduğunu gösterir. Kur'an'a göre biʿset ilk insan cemiyetinin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Allah başlangıçta tek bir ümmet olan insanlara, tarihin en eski dönemlerinden itibaren müjdeleyeci ve uyarıcı nebîler göndermiş, anlaşmazlıkları gidermek maksadıyla verilecek hükümlere esas teşkil etmesi için peygamberlerle birlikte kitap indirmiş (el-Bakara 2/213); insanların kendisine kulluk etmeleri ve azgın şeytandan (tâğūt) uzak durmaları konularında onlara yardımcı olmak, böylece âhirette bir bahane (hüccet) ileri sürmelerini önlemek için (en-Nisâ 4/165) her ümmete resul göndermiş (en-Nahl 16/36), peygamber gönderilmeyen insanlara azap edilmeyeceğini açıklamıştır (el-İsrâ 17/15).

Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden sadece Hz. Mûsâ'nın biʿsetine dair ayrıntılı bilgi verilir. Bir gece ailesiyle birlikte Medyen'den Mısır'a gitmekte olan Mûsâ mukaddes Tuvâ vadisine gelince Tûr dağı tarafında bir ateş görür ve ailesini bırakıp ateşe doğru ilerler. Mukaddes yerdeki vadinin sağ yanında bulunan ağaç yönünden duyduğu, "Ey Mûsâ! Şüphesiz ki ben senin rabbinim. Papuçlarını çıkar; çünkü mukaddes bir vadidesin. Ben seni seçtim. Şimdi -sana- vahyedilene kulak ver" sözleriyle başlayan ilâhî hitapla peygamber olarak görevlendirildiği kendisine bildirilir (Tâhâ 20/11-24).

İnsanlara Allah'ın âyetlerini okuyan, "kitap" ve "hikmet"i öğreten, onları kötülükten arıtan bir peygamber olarak gönderilen (Âl-i İmrân 3/164; el-Cum'a 62/2) Hz. Muhammed'in biʿsetinin nasıl başladığı konusunda Kur'an'da ayrıntılı bilgi yoktur. Hadislerde ise biʿsetin sadık rüyalarla başladığı anlatılır. Nübüvvetin ilk müjdeleri kabul edilen ve altı ay süren bu rüyalar süresince Hz. Peygamber yalnız kalmak istiyor ve Mekke'nin kuzeydoğusundaki Hira dağında bir mağaraya çekilip tefekküre dalıyordu. Hira'ya son gelişinde "kulluk yapmak" (taabbüd) mânasına gelen **tahannüs** (التحنّث) ile meşgul olduğu nakledilirse de bu taabbüdün ne şekilde olduğu hakkında bilgi verilmez. Tahannüsün "putlara tapmaktan uzak durmak ve Hz. İbrâhim'in dinine yönelmek" anlamındaki **tahannüf** (التحنّف) karşılığında kullanıldığını kabul edenler de vardır. Hz. Peygamber'e nübüvvetin gelişinden sonra da bir Hanîf olarak İbrâhim'in dinine uyma emrinin verilmesi (el-Bakara 2/135) bu görüşün doğruluğunu destekler mahiyettedir. Ancak o dönemin Arabistan'ında Hz. İbrâhim'in dinine dair doğru bilgiye sahip kimselerin bulunmadığı ve Hz. Muhammed'in peygamberlikten önce "kitap ve imanın ne olduğunu bilmediği" (eş-Şûrâ 42/52) dikkate alınacak olursa, onun sadece putlara tapmaktan uzak durduğunu ve Hira'da günlerini tefekkürle geçirdiğini söylemek mümkün olur. Hira'da bulunduğu son gecede sabaha karşı kendisine melek gelmiş ve ona "oku!" demiştir (el-Alak 96/1-5). Böylece ilk vahyi alan Hz. Muhammed'in biʿseti kırk yaşlarında bulunduğu sırada gerçekleşmiş ve yirmi üç yıl devam etmiştir (*Müsned*, VI, 233; Buhârî, "Bedʾü'l-vaḥy", 1; Müslim, "Îmân", 252). Bazı âlimler onun biʿsetini üç devreye ayırır: 1. Ferdî ve gizli da-

vet. 2. Yakın akrabasından başlamak üzere yaptığı açık davet. 3. Medine'de başlayan ve bütün milletleri kapsayan davet. Bi'set, Hz. Peygamber'in hayatını bi'setten önce bi'setten sonra olmak üzere iki devreye ayırmak için bir esas teşkil etmiştir.

Bi'set Allah'ın fiillerinden biridir. Mu'tezile ve Şîa, kul hakkında en hayırlı olanı (aslah) yaratmanın Allah'a vâcip olduğu şeklindeki genel prensiplerinden hareketle peygamber göndermenin de O'na vâcip sayılması gerektiğini, bunun aynı zamanda ilâhî bir lutuf olduğunu savunmuşlardır (Kādî Abdülcebbâr, XV, 18, 22, 28, 63; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, s. 99). Eş'arî ve Mâtürîdîler'e göre ise bi'set vâcip değil **mümkin*** olup Allah'ın hür iradesinin ve hikmetinin bir sonucudur (Gazzâlî, s. 121; Sâbûnî, s. 45).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkī, *Mu'cem*, "b'aş" md.; *Müsned*, VI, 238; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1; Müslim, "Îmân", 252; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 233-240; Kādî Abdülcebbâr, *el-Muğnî* (nşr. İbrâhim Medkûr v.dğr.), Kahire 1385/1965, XV, 18, 20, 22, 28, 63; Mâverdî, *A'lâmü'n-nübüvve*, Bağdad 1319, s. 14; Gazzâlî, *el-İktisâd*, s. 121; Sâbûnî, *el-Bidâye*, s. 45; İbn Ebü'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa*, Kahire 1385-87/1965-67, IX, 103-104; Nevevî, *Şerhu Müslim*, II, 197-209; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 1-18; a.mlf., *es-Sîre*, I, 385-414; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire 1398/1978, I, 21; VIII, 548; XII, 308, 317; Ebü'l-Bekā, *el-Külliyyât*, Bulak 1281, s. 99; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XV, 37, 41; Abbas el-Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Murtaza), I, 88; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Muhtasarü't-Tuhfeti'l-İsnâ'aşeriyye* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Kahire 1373, s. 99.

 A. LÜTFİ KAZANCI

BİSMİLLÂH

(bk. BESMELE).

BİSSAU

Gine Bissau Cumhuriyeti'nin başşehri (bk. GİNE BİSSAU).

BİSTÂMÎ, Abdurrahman b. Muhammed

(عبدالرحمن بن محمد البسطامي)

Abdurrahmân b. Muhammed b. Alî b. Ahmed el-Bistâmî el-Hurûfî (ö. 858/1454)

Tasavvufî ve tarihî eserleri yanında harflerin sihrî fonksiyonlarına ve cifr, simya, vefk gibi bâtınî konulara dair eserleriyle tanınan sûfî müellif.

Antakya'da doğdu. İslâmî ilimlerde yetişmek arzusuyla çeşitli ilim merkezlerini dolaştı. M. Smith, kaynak göstermeksizin, Bistâmî'nin 803'te (1401) Halep'in Timur tarafından yağmalanmasını görmüş olabileceğini belirtir (*EI²* [Fr.], I, 1286). Daha sonra Kahire'ye giden Bistâmî dinî ilimlerin yanı sıra simya, tıp, tarih gibi alanlarda kendisini yetiştirdi. O dönemde Osmanlılar'ın en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bursa'ya ne zaman gittiği belli değildir. Burada, ilim adamlarını himaye etmekle tanınan II. Murad'ın ilgi ve teveccühünü kazandı; bazı eserlerini ona ithaf etti ve bu şehirde öldü.

Taşköprizâde, Abdurrahman Bistâmî'yi "(Bâyezîd-i) Bistâmî meşrepli, Hanefî mezhebinden ve Antakya doğumlu" diye tanıttıktan sonra onun hadis, tefsir ve fıkıhta âlim, harf ve isimlerin hassaları ve cifr konularında ârif olduğunu, Bursa'da tanıştığı Molla Fenârî'den Arap dili ve edebiyatı alanlarında çok faydalandığını söyler (*eş-Şekā'ik*, s. 46).

Eserleri. 1. ***el-Fevâ'ihu'l-miskiyye fi'l-fevâtihi'l-Mekkiyye.*** II. Murad'a ithaf edilen eser ansiklopedik bir çalışma olup Bistâmî'nin en önemli eseridir. Kâtib Çelebi, 100 kadar ilmin tanıtıldığı eserde o güne kadar hiç duyulmamış "garip ve acayip bilgiler" verildiğini, şer'î ve Arabî ilim dallarının gösterildiğini belirterek Bistâmî'yi ilimler ansiklopedisi (mevzûʿatü'l-ulûm) tarzında eser veren en önemli müellifler arasında gösterir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1905). Eserin 85. babından, müellifin *Fevâ'ih*'i 805 (1402) yılında hazırlamaya başladığı ve çalışmasını 844'e (1440) kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Aynı yerde eser hazırlanırken faydalanılan kaynakların bir listesi de verilmiştir. Mecdî, Bistâmî'nin bu değerli çalışmasının tamamlanmamış olduğunu söyler (*Şekāik Tercümesi*, s. 68). Eserin Türkiye'de (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688, Ayasofya, nr. 4160; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2519/20) ve Türkiye dışında (bk. Brockelmann, *GAL*, II, 300; *Suppl.*, II, 324) birçok yazma nüshası bulunmaktadır. **2.** ***Menâhicü't-tevessül fî mebâhici't-teressül.*** Bistâmî'nin en çok tanınan eseridir. Harflerin sihrî fonksiyonlarına dair olan eser kırk altı "latîfe" halinde tertip edilmiş olup her latîfede bir "sır" incelenerek bunlara birer "nükte" ve "hikâye" eklenmiştir. Mecdî'nin, "yolunu şaşırmışları hidayete kavuşturmak ve feleğin kahrına uğramış zavallıları mutluluk, talih, şan ve şerefe ulaştırmakta eşi bulunmaz bir kaynak" olduğunu söylediği (*Şekāik Tercümesi*, s. 68) bu eser Selâhaddin Safedî'nin ***Cinâ-nü'l-cinâs***'ı ile birlikte basılmıştır (İstanbul 1299). **3.** ***Şemsü'l-âfâk fî 'ilmi'l-hurûfi ve'l-evfâk*** (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 527). **4.** ***Miftâhu'l-cifri'l-câmi'*** (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2812/3). **5.** ***el-Ed'iyetü'l-müntehabe ve'l-edviyetü'l-mücerrebe*** (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 377). **6.** ***Reşhu 'uyûni'l-hayât fî şerhi fünûni'l-memât*** (Süleymaniye Ktp., Şehit Ali Paşa, nr. 1204). **7.** ***Harâ'idü'l-mülûk fî ferâ'idi's-sülûk.*** İki babdan oluşan eserin birinci babında faziletli olmanın yöneticilikteki önemi, ikinci babında Hızır ile İlyâs hakkındaki rivayetlerde görülen çelişkinin giderilmesi üze-

Abdurrahman Bistâmî'nin *Fevâ'ihu'l-miskiyye fi'l-fevâtihi'l-Mekkiyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 688)